

מושׂיטים יד לשלום

מדריך לגננת

מושיטים יד לשלום

מדריך לגננת

האגף לחינוך קדם יסודי

משרד החינוך, התרבות והספורט
המינהל הפדגוגי

האגף לתכניות לימודים

כתיבה

אילת אסקוזידו, האגף לתכניות לימודים
ענת סקילי, האגף לתכניות לימודים
דליה לימור, מרכזת תכניות לימודים לגיל הרך

עריכה, ריכוז והפקה

השתתפו בכתיבה

נצחיה בן מאיר, מפקחת במחוז ירושלים
יהודית גרין, מפקחת ממ"ד במחוז מרכז
חיה לביא, מדריכה ארצית במחלקה לתכניות הורים וקהילה

ייעוץ מקצועי

ד"ר חוה תובל, מכללת דוד ילין, ירושלים

ועדה מלווה

מלכה אהרונסון, מפקחת ממ"ד
סלוואה נאטור, מפקחת במגזר הערבי
ג'יהאד עירקי, מפקחת ארצית במגזר הערבי
אהובה פומרנץ, מפקחת ארצית על המדורים לגיל הרך במרפ"דים
עפרה פלאי, מנהלת המדור לגיל הרך במרפ"ד ירושלים

קראו והעירו

צילה גורנר, מפקחת מ"מ, מחוז תל אביב
יפה כהן, מפקחת ארצית על גני ילדים בממ"ד (מ"מ)
רחמים מלמד-כהן, מפקח על תכניות לימודים בחינוך הדתי
אביבה סברדלוב, האגף לתכניות לימודים
דומיה עווידה, מדריכה במגזר הדרוזי
שרית ספוקויני, האגף לתכניות לימודים

עריכה לשונית

איורים

עיצוב גרפי וסדר

ניקוד סדר

הבאה לדפוס

זכויות יוצרים

איילה בלנדר, נעמי פרידמן

נורית צרפתי

נורית צרפתי

טכנו סדר

ציפי פסחוביץ

שרה אומסקי

תוכן העניינים

6	פתח דבר
7	מבוא
9	הנחות יסוד
9	מטרות על
10	אופן השימוש במדריך

פרק א' יחסים בין אדם לאדם

14	הקדמה
14	מטרות
16	חברות
31	שלום בית
36	יש עם מי לדבר
40	מריבה ופיוס
57	אל אלימות
65	שלום בשלבים
75	נפגשים לשלום - נפרדים לשלום
84	פריסת הפעילויות
	נספחים:
86	1 נספח משדרי הטלויזיה החינוכית
90	2 נספח תיאטרון
91	3 נספח שירים וסיפורים
	העשרה לגנות:
98	מן המקורות
103	רציונל לנושא - "שלום"
105	לחיות יחד
112	אמא מתערבת

פרק ב' אנו ושכנינו

116	הקדמה
118	מטרות
119	מסורת, מנהגים וסמלים
131	שכנות
138	שונות
149	מפגשים
180	פריסת הפעילויות
	נספחים:
182	1 נספח מוזיאונים ואתרים

186	נספח 2	סיורים ומפגשים
187	נספח 3	משדרי הטלוויזיה החינוכית
188	נספח 4	תיאטרון
189	נספח 5	שירים וסיפורים
194	נספח 6	חגים וימי זיכרון
		העשרה לגגנת
206		אנו ושכנינו במקורות
208		שלום בן בני האדם על פי האיסלאם
209		התייחסות סטריאוטיפית
214		להיות אזרח במאה ה-21
217		הערבים אזרחי ישראל
218		מסרים כפולים
219		הבעייתיות שביחסי יהודים-ערבים

	פרק ג' מדינת ישראל והשלום
224	הקדמה
225	מטרות
226	מושגים בתהליך השלום
238	סמלים וטקסים
249	והרי החדשות
257	תחושות בטן
260	שיתוף הורים
273	פריסת הפעילויות
	נספחים:
274	נספח 1 שירי שלום
280	נספח 2 שירים וסיפורים
282	נספח 3 תיאטרון
	העשרה לגגנת:
283	מן המקורות
295	הנחייה מאוזנת והוגנת
296	היש בכלל צורך בלימודי שלום?
297	לחיות בלי אויב
300	נאום ראש הממשלה
302	רקע היסטורי מדיני
306	מכתב ערפאת לרבין
307	שלום ישראל-מצרים
309	ביבליוגרפיה

פתח דבר

עוד בטרם ידע התינוק למלמל, קוראת לו אמו "לעשות שלום", והוא עושה כך בהרמת יד, מלווה את תנועות ידו בחיוך. הוא לומד כי לעשות שלום משמעותו לתקשר עם אחרים מתוך שמחה והנאה. כשיגדל מעט ילמד לומר "שלום" כל עת שהוא בא במגע עם אחרים.

בימים אלה נפלה בחלקך, המחנכת, הזכות למלא מילה זו עבור הילדים בתוכן, לעשותה להם לבעלת משמעות מלאה:
שלום - כתחושת שלמות ושלום עם עצמו.
שלום - כאחווה ורעות בינו לחברו.
שלום - בין שכנים בבית הקטן שהוא גם ביתנו.
שלום - בינינו לבין שכנינו סביב לבית הגדול, מדינתנו.

המשימה שנועדה לך בימים אלה כמחנכת, לחנך את חניכייך לשלום, אינה רק זכות, היא גם חובה אנושית שאנו חבים לילדינו וחובה לאומית שעה שמלווים אנו את תהליך השלום כהתרחשות המתרגשת סביבנו.

החוברת **מושיטים יד לשלום** באה לסייע לך לממש את הזכות והחובה לחנך לשלום.

לחוברת נאספו דברי עיון ומעשה, וחזקה עלייך שתבחרי מתוכם את המתאים לחניכייך, למקום ולשעה.

לצוות אשר עשה ימים כלילות כדי להשלים את החוברת במועד מגיעות תשועות חן חן.

ולך המחנכת יישר כוח עם צאתך לדרך עם חניכייך להושיט יד לשלום!

ד"ר רינה מיכלוביץ

מנהלת האגף לחינוך קדם יסודי

"לא ברא הקב"ה עידה יפה מן השלום"

(מדרש במדבר רבה י"א, י"ז)

בעקבות תהליך השלום והצורך להעלות נושא מרכזי זה על סדר היום מתעוררות כמה שאלות: מה יכולים ילדי הגן להבין ולקלוט בנושא? האם יש מקום לעסוק בו בגיל זה? כיצד נוכל לשתף את הילדים - המאזינים והערים למתרחש סביבם - בנעשה וברחשי הלב של הסובבים אותם?

המילה "שלום" היא רבת משמעות. אנו משתמשים בה בהקשרים שונים שמוכרים לילדים ומובנים להם, אך השלום המדיני שאליה אנו מתכוונים בימים אלה, הוא מושג מופשט, שאין הילדים מסוגלים לקלוט את כל משמעותו.

הילדים בגיל הגן לומדים מפעילותיהם ומהתנסויותיהם בחיי היומיום. הם מתמודדים עם קונפליקטים ומפתחים יכולת ניהול משא ומתן עם עמיתיהם בגן על רקע אי הסכמות ביניהם. אך בכך לא די. על המחנכת לגיל הרך לחתור להעדפת התנהגות של פתרון בעיות בדרכי שלום על פני חלופות אחרות ולהקנות לילדים כלים לכך. כאשר ניתנת לילדים ההזדמנות לפתור בעיות בדרכי שלום, הם מסוגלים להבין את התהליך שעובר עליהם מרגע היווצרות הקונפליקט עד ליישובו על ידי פשרה. על הגננת לחזק את ביטויי הרגשות החיוביים שעולים בעקבות התפייסות, ועם זאת גם להתייחס למי שחש פגוע בעקבותיה.

חינוך לשלום מחייב נקיטת עמדה חיובית כלפי ערך השלום. תהליך הפנמת ערכים חברתיים מתרחש לאורך זמן, ולכן אין מדובר בנושא הנלמד בפרק זמן קצוב. כאשר החינוך לערכים מתורגם לנורמות התנהגות והופך לחלק משגרת חיי גן הילדים, קיים סיכוי שהילדים ירכשו כלים שיאפשרו להם להתמודד בעתיד עם אירועים חברתיים מורכבים, כגון אלה המתלווים לתהליך השלום.

"... זהו תהליך הנבנה נדבך על גבי נדבך, וכל גננת שעוסקת בנושא צריכה לחוש את עצמה כמי שמוסיפה נדבך בבניית דור חדש של אנשים בעלי השקפה פלורליסטית,

שעבורם הסובלנות איננה רק מילה או מושג. *

"שלום מונח בימים אלה על סדר היום... אבל יש גם מחנכים ומחנכות שהשלום עבורם אינו אירוע חדשותי אלא חזון ואידיאל שהם מחויבים לו תמיד ובכל הווייתם, בחינת ערך שיש לפעול להגשמתו במסגרת השאיפה לעשות את האדם והעולם טובים יותר וצודקים יותר... שרואים את ייעודם בטיפוחם של בני אדם שוחרי שלום, אוהבי בריות, ישרים, הגונים, בעלי מודעות ביקורתית ורגישות מוסרית..."

חינוך לשלום במובן המלא של המילה הוא חינוך להשקפת עולם שלפיה נדרשים כולם, ודורשים אנו מעצמנו בראש ובראשונה, לחיות בשכנות טובה עם כל הסובבים, לנהוג בזולת בכבוד כבני אדם השווים לנו באשר הם אנשים, והשוניים מאתנו באשר הם פרטים וקבוצות ייחודיות; להיות רגיש ופתוח לעולמם התרבותי ולצורכיהם הייחודיים של האחרים, ובה בעת להיות נאמן לזהותך שלך ולדרוש מזולתך את שדורש אתה מעצמך ביחס אליו...

חינוך אמיתי לשלום אינו מתמצה בהוראת השלום כעוד נושא לימודי. זהו חינוך להשקפת עולם ולדרך חיים, שבהן השלום הוא עוד אחד מעמודי התווך של חיים אנושיים טובים. לא מפני שעכשיו כדאי לי הדבר, או מפני שאין לי בררה אחרת, אלא כי כך טוב לנו לחיות יחד כבני אדם. **

לסיכום נביא מדבריו של הרמן הסה מנאומו בעת קבלת פרס השלום:

"מלחמה תהיה עוד זמן רב, אולי תמיד. אף על פי כן מהווה ההתגברות על המלחמה מטרתנו הנשגבת... שלום עלי אדמות וידידות בין בני אדם הם מהאידיאלים הנעלים. התרבות האנושית נוצרת על ידי עידון יצרים... החיים כדאיים לחיותם... האהבה נעלה משנאה, ההבנה נעלה מחימה, השלום מעולה ממלחמה. אני מבין את שאיפת השלום לא כעניין צבאי ומדיני; עיקרו שלום האדם עם עצמו ועם שכניו, הרמוניה של חיי אהבה וחיים של טעם.

* המכללה לחינוך על שם דוד ילין, ילד יהודי, ילד ערבי, לקט פעילויות למורה ולגננת, ירושלים, 1988.

** אלוני נמרוד, "השלום בראי החינוך", דבר, 3 באוקטובר 1993.

הנחות יסוד

- * תהליך השלום הוא נושא מורכב וטעון, המעורר אצל מבוגרים וילדים מעורבות רגשית.
- * ילדי גן חשופים למידע ממקורות שונים, והוא נקלט על פי יכולתם ורמתם האישית.
- * קיימת אצל ילדים רגישות לקונפליקט בין מבוגרים במערכת המשפחתית, במערכות אחרות או ביניהן.
- * מושגים וערכים נרכשים בגיל הרך תוך עשייה והתנסות בעולמות תוכן הקרובים לילד.
- * תכנים ממקורות היהדות, תפילות וברכות, טקסים מסורתיים ומורשת מקרינים על הילד בגיל הרך אווירה של שלום בין יחידים, בין קבוצות ובין עמים.

מטרות על

- * טיפוח הומניזם, ערך קדושת חיי אדם וכבוד לכל אדם באשר הוא אדם.
- * הקניית ערכים ותכנים יהודיים/ערביים כתשתית לבניית זהות ייחודית.
- * טיפוח ערכי הדמוקרטיה - שמירת החוק וטיפוח שוויון.
- * פיתוח סובלנות וכבוד כלפי הזולת, כלפי השונה בדעותיו, באורח חייו ובאמונתו.

אופן השימוש במדריך

למדריך שלושה פרקים

פרק א': יחסים בין אדם לאדם

פרק ב': אנו ושכנינו בישראל

פרק ג': מדינת ישראל והשלום

הפרק הראשון מהווה בסיס לשני הפרקים שבאים אחריו, אולם אין הוא ממצה את נושא השלום, לכן ההתמודדות עם הנושאים המובאים בפרקים ב' וג' היא חיונית ומחויבת מציאות.

כל אחד משלושת פרקי המדריך מתחלק לנושאים. פיתוח הנושאים נעשה במדריך באופן מודולרי, והגננת יכולה לבחור את הפעילויות, את העזרים ואת החומרים הספרותיים בהתאם לאוכלוסיית הילדים, לשלב התפתחותם, לאווירה בגן ולהיבטים המעשיים של עבודתה. המדריך מאפשר לגננות בעלות עמדות ותפיסות עולם שונות ל"התחבר" לנושאים בכל מיני אופנים.

יש לשאוף לכך שהקניית ידע ומושגים תיעשה באופן חווייתי ויצירתי. רצוי שהפעילות החווייתית תבוא בהקשרים משמעותיים - על רקע אירועים שמתרחשים בגן או על רקע אירועים המצויים בחדשות.

ה"הצעות לפעילויות" אינן מסודרות על פי מהלך פעילות רציף ומחייב, אלא ניתנות כ"סל רעיונות", שבו מגוון של אפשרויות הפעלה להשגת אותה המטרה. כך יש להתייחס גם לרשימות "נושאים לשיחה": אפשר לבחור מהן נושא אחד או כמה נושאים, ואפשר אף לפתח נושאים אחרים.

לעומת זאת, "דוגמה לפעילות" היא רעיון המודגם בפירוט, כדי שיהווה גירוי למחשבה נוספת ולרעיונות חדשים.

חלק מה"הצעות לפעילויות" מוגשות ברמה הלא מפורשת, כפעילויות פתוחות שאין בסופן מסקנה או מוסר השכל. כאשר הדברים נשארים פתוחים, הם מאפשרים לילד חופש מחשבה ודמיון.

בסיומו של כל פרק מובאים כמה מאמרים קצרים להעשרת הידע.

יחסים בין אדם לאדם

"לא ברא הקב"ה את העולם, אלא על מנת שיהיה
שלום בין הבריות"
(במדבר רבה י"ב, א')

ליטל. "ילדים אומרים שלום כשהם באים אחד אל השני. הם שמחים לבוא אחד אל השני. כשהם נפגשים ונפרדים הם אומרים שלום."

חברות	16
שלום בית	31
יש עם מי לדבר	36
מריבה ופיוס	40
אל אלימות	57
שלום בשלבים	65
נפגשים לשלום - נפרדים לשלום	75
פריסת פעילויות	84
נספחים	86
העשרה לגנות	98

אנו ושכנינו בישראל

"אנו קוראים - גם בתוך התקפת הדמים הנערכת עלינו זה חודשים - לבני העם הערבי לשמור על השלום וליטול חלקם בבניין המדינה על יסוד אזרחות מלאה ושווה ועל יסוד נציגות מתאימה בכל מוסדותיה הזמניים והקבועים."

(מגילת העצמאות)

מסורת, מנהגים וסמלים 119

שכנות 131

שונות 138

מפגשים 149

פריסת הפעילויות 180

נספחים 182

העשרה לגנות 205

מדינת ישראל והשלום

"אנו מושיטים יד שלום ושכנות טובה לכל המדינות השכנות ועמיהן וקוראים להם לשיתוף פעולה ועזרה הדדית עם העם העברי העצמאי בארצו. מדינת ישראל מוכנה לתרום חלקה במאמץ משותף לקדמת המזרח התיכון כולו."

(מגילת העצמאות)

נר, גן אורן, לוד. "ראש הממשלה והמלך חוסיין עם דגל ויונת השלום."

מושגים בתהליך השלום 226

סמלים וטקסים 238

והרי החדשות 249

תחושות בטן 257

שיתוף הורים 260

פריסת פעילויות 273

נספחים 274

העשרה לגננת 283

"מעלות" הוצאת ספרים בע"מ.

דאנאקוד 182-972